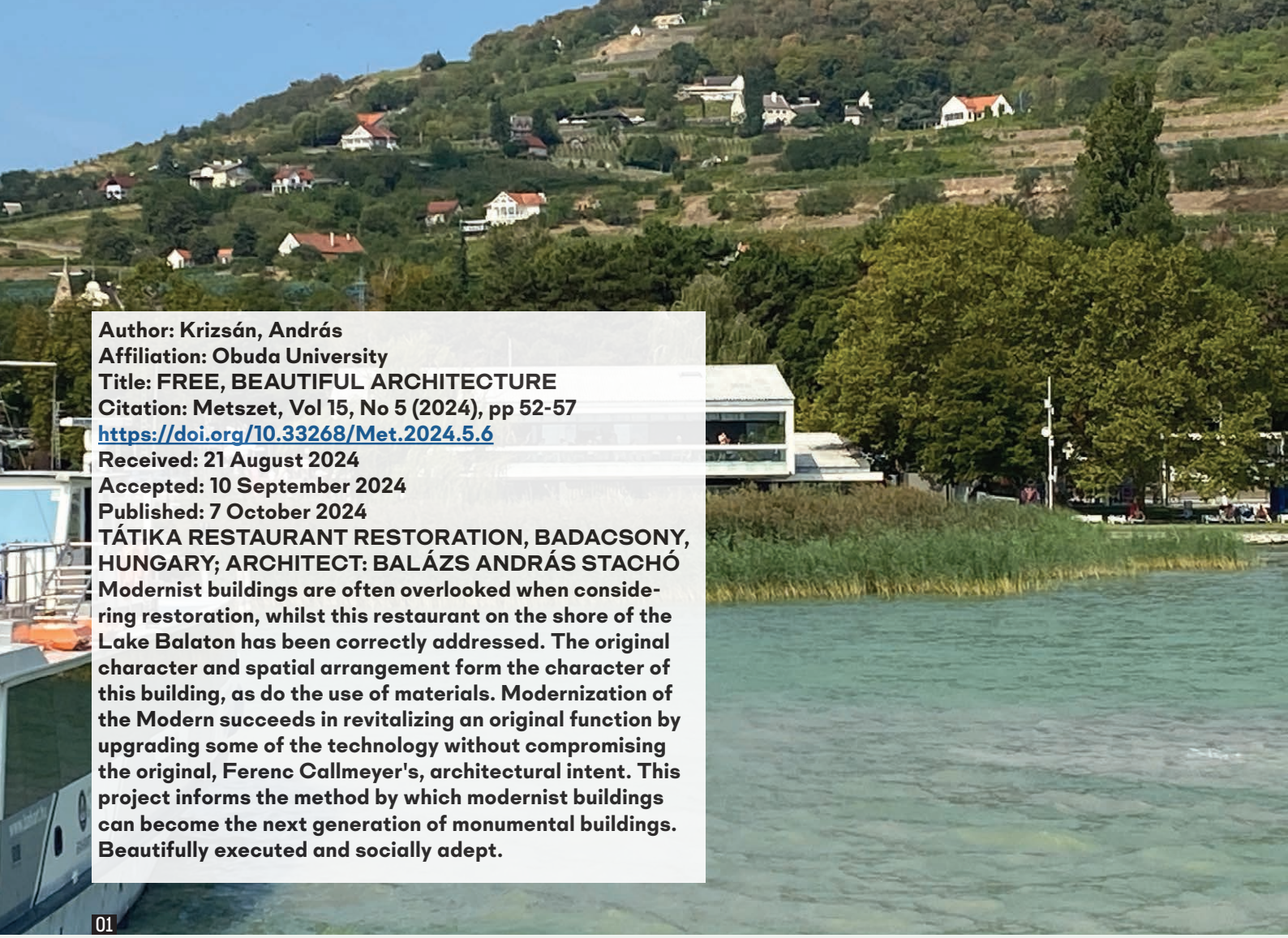

Author: Krizsán, András

Affiliation: Obuda University

Title: FREE, BEAUTIFUL ARCHITECTURE

Citation: Metszet, Vol 15, No 5 (2024), pp 52-57

<https://doi.org/10.33268/Met.2024.5.6>

Received: 21 August 2024

Accepted: 10 September 2024

Published: 7 October 2024

TÁTIKA RESTAURANT RESTORATION, BADACSONY, HUNGARY; ARCHITECT: BALÁZS ANDRÁS STACHÓ

Modernist buildings are often overlooked when considering restoration, whilst this restaurant on the shore of the Lake Balaton has been correctly addressed. The original character and spatial arrangement form the character of this building, as do the use of materials. Modernization of the Modern succeeds in revitalizing an original function by upgrading some of the technology without compromising the original, Ferenc Callmeyer's, architectural intent. This project informs the method by which modernist buildings can become the next generation of monumental buildings. Beautifully executed and socially adept.

01

SZABAD, GYÖNYÖRŰ ÉPÍTÉSZET

TÁTIKA ÉTTEREM FELÚJÍTÁSA | BADACSONY

—Alighogy kiszabadult az ország az ötvenes évek nyomasztó légköréből, a háború utáni a nemzetközi trendeknek megfelelő modernizmus szakmai és hatalmi elfogadottságának kedveztek. De az is kedvezett az új irányzatok építészeti felfutásának, hogy Magyarországon az állami beruházások központi tervezése, irányítása, lebonyolítása és kivitelezése egységes színvonalat eredményezett. [1] Ráadásul helyzetbe hozott jó pár olyan fiatal építész, akik vagy származásuk okán – mint Callmeyer Ferenc – vagy fiatal koruknál fogva nem juthattak korábban megbízásokhoz, lehetőségekhez, de az európai szellemiséghez felzárkózva annak teljes értékű képviselői kívántak lenni. Annak az új generációnak a próbálkozásait követték, akik már nem hittek el a modern paradigmák mindenek feletti „szentségét”, azt, hogy az „Isten a részletekben lakik!” (Mies van der Rohe); akik a modern építészetet már nem alkotórészeire kívánták szétbontani; akik már nem a szerkezetet vagy az alkalmazott építőanyagokat tekintették csupán az építészeti alkotás kiindulási pontjának, vagy éppen a rendeltetést, a szépen megoldott részleteket, hanem a teljes épület formai megjelenése

02

03

- 01 A Tatica étterem tervébe belekomponált, a háttérben magasodó badacsonyi hegy
- 02 A hangsúlyos horizontális tömeg expresszív tájelemként jelenik meg a vízpart felől
- 03 A hajóval érkező vendégek gyalogos útvonalának tengelyében álló Tatica

ÉPÍTÉSZ | ARCHITECT
Stachó Balázs András

FOTÓ | PHOTO
ABC Group Kft., Artifex Kiadó

SZERZŐ | AUTHOR
Dr. habil. Krizsán András DLA

lett számukra a legfontosabb érték. A mondatot alkotó „szavak” helyett a teljes „mondat”, a kompozíció formai egysége érdekelte őket. [2] A modern építészet szigorú fegyelme oldódni kezdett, néhány jelentős alkotó szembe szállt az általánosan elfogadott előírásokkal, dogmákkal. Elgondolkodtató magának Le Corbusier-nek, a modern törekvés atyjának meg hasonlása is (lásd az 1950–55 között épített ronchamp-i kápolnáját, mellyel mintegy megtagadta mindazt, amit előtte épített), vagy amikor Frank Lloyd Wright megépítette mesterművét, a New York-i csigavonalas Guggenheim Múzeumot (1946–58). Ismertek voltak ebben az időben Jorn Utzon dagadó vitorlákát mintázó Sydney-i Opera tervei (1956–73), Hans Scharoun berlini Filharmóniájának nagyszerű épülete (1956–1963) vagy Eero Saarinen felszálló madár formáját idéző New York-i

repülőtere (1956–60), hogy csak a legnagyobb léptékű expresszív hatású épületeket említsük, melyek az adott időszakban létrejöttek. A neoexpresszionizmus inkább a modernitásba befáradt nemzedék „fantasztikus” lázadásának számított. Munkájukra erősen jellemző az egyéni szabadság túlzott hangsúlyozása és megkövetelése. Épületeikben majd minden esetben elmosódik a kül- és beltér határa a hatalmas üvegfelületek, a semmihez sem hasonlítható tetőszerkezetek láttán. A szerkezetek logikusak, funkcionálisak és eredetiek, amelyek a rendkívül új forma- és anyaghasználattal szoborszerűek, sőt drámaiak. [3]

—Ez a drámaiság jelenik meg az '56-ot túlélta szocialista Magyarország új építészeti törekvéseiben is. A racionális, mérnöki tervezés talaján kibomló egyedi formai

04

- 04 Kibontották a nagy üveghomlokzatokat
05 A meglévő formákból kiindulva vezették le az átalakítás építészeti logikáját

megoldások felszabadult kreativitását sugároznak. Az ipari előállítás és sorozatgyártás letagadhatatlan kényszere miatt az építészek a díszítettség helyett a nagyvonalú tömegformálásban találták meg kreativitásukat, akár szögletes kubusokról, akár egyéb geometrikus formákról van szó. [4]

—Az első években a Hruscsov által meghirdetett tömeges lakásépítés programjának kidolgozása és megvalósítása volt a feladat, de az „emberarcú szocializmus” hamarosan az üdülést, a belföldi turizmust, az urbánus életvitelből való kiszakadás lehetőségét is felkínálta a dolgozó nép számára. Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium (ÉVM) 1957-ben bízta meg Farkas Tibor építésszt és munkatársait, Kisléghy Nagy Istvánt, az ÉVM főelőadóját, valamint Polónyi Károlyt, Bérczes Istvánt, Csillag Józsefet, Kotsis Lajost és Korbonits Dezsőné, a Városepítési Tervező Iroda (VÁTERV, később VÁTTI, majd VÁTI) tervezőit a Balatoni Regionális Terv koncepciójának kidolgozásával és megalkotásával. A térségfejlesztési koncepció a magyar urbanisztika történetének egyik már-már mitologikus munkája, nemzetközi sikereket is elért fejezete, melynek történetét azonban csak az utóbbi években kezdték részletesen feltárni a téma iránt elkötelezett hazai kutatók. [5] A fejlesztési terv elsősorban az egyszerűséget, fesztelenséget hangsúlyozva fogalmazta meg a természet és a zöldterület körülölelő, felszabadító szerepét,

amit szintén az általuk megfogalmazott „üdülőhelyi jelleg” egyik karakterformáló elemévé kívántak tenni. [6] Ennek érdekében olyan, elemekből összerakható, előregyártott vázas szerkezetű turisztikai célú vízparti kiszolgálóépületeket építettek, melyek a turizmus gyors kiszolgálására voltak alkalmasak. De megjelentek a táji formák, karakteres helyi építőanyagok (terméskő, nád, cserép) is, melyek felhasználásával a helyi vernakuláris építészet hagyományait követő, de már a modern igényekhez alkalmazkodó épületek emelkedtek sorban, amelyek az idegenforgalmi érdeklődésre is nagy hatással bírtak. Fontos megemlítenünk, hogy az országban először a Balaton-felvidéken kapott hivatalos védelmet tájegységi szinten a népi építészeti örökség. Ennek előkészítésében Callmeyer Ferenc is részt vett az ötvenes években végzett Balaton-felvidéki népi építészeti tanulmányútja során. [7]

—Minden bizonnyal ez a kutatómunka is inspirálta később a Badacsonyan megvalósult poharazó épületét. Bár Callmeyer építészeti szemlélete alapvetően modern volt és absztraktabb formákkal kísérletezett, de visszaemlékezései szerint a modern épületeiben az egyszerű „fehér kubusok” a hagyományos népi építészettől átértelmezéséből fakadnak. Az épített örökség emlékei mellett a hatvanas években még szinte „érintetlennek” mondott csodálatos balatoni táji környezet is nagyban motiválta. [8] A Tátika étterem tervébe már szinte belekomponálta a háttérben

05

magasodó badacsonyi hegyet, és a hangsúlyos horizontális tömeg expresszív tájelemként jelenik meg mesziről, a vízpart felől. A tervezett épület tiszta és világos. Térszerkezete első pillantásra jól olvasható. Ennek a magatartásnak az eredménye, hogy a tanúhegyek háttérével sajátos pozícióba kerül a ház, és messziről megfogja a tekintetet, megteremtve saját auráját és funkcionális értelmét. A Tatica étteremben szinte kézzelfoghatóvá válik a hatvanas évek újszerű építészetének értelmezése, a természet által átöblített, lábakra állított vázszerkezetű épület.

—A modernitás eszméjének kezdetektől fogva a sajátja, megfogalmazásuk szerint, hogy: „Az építészet kiindulópontja ez esetben nem a barlang, hanem a csűr, fészker, sátor; legfeljebb lemezek határolják súlyos falak helyett, rudak, póznák tartják, feszítik, nem tömör pillérek és boltívek.” [9] Ez a nagyvonalúság, a lábakra állított nagy áttört horizontális tömeg képletszerűen jelenik meg a Tatica étterem esetében. A Callmeyer Ferenc tervei alapján (belsőépítész Vadász György) 1962 nyarán elkészült épület tóra nyíló hatalmas üveglakos termeit, pompás teraszát régi cölöpépítkezések emlékét idéző betonoszlopok emelik a magasba. Letisztult alkotás, mely egyszerre fejezi ki az épület mai építészeti minőségét, ugyanakkor az építész nyelvezetének koncentráltságát. A badacsonyi hajóállomás mólója mellett, a hajóval érkező

01
02
03

04

05

vendégek gyalogos útvonalának tengelyében álló Tatica étterem mai napig széles körben ismert modern építészeti alkotás. Nem csoda, hogy a vízpartra szorult vendéglátó Badacsony új büszkesége és fellegvára lett, és pár évtized után, 2011-ben műemlékké nyilvánították (műemléki törzsszám: 11450). A szokatlanul modern és „nagyvilági” épületről lelkenedezve írt a korabeli sajtó is: „e parányi helyen a Badacsony grandiózus méreteihez méltó s mégis e szelíd tájba illeszkedő épületeket emelni. Mert a Balaton szépítésére folyó harcban ez a Tatica valóban telitalálat. Helyének megválasztása, méreteinek harmóniája, kitűnő arányai anélkül emelik ki, hogy megzavarnák a táj lényeges elemeit. Nagystílú, nagyvilági, annak, aki ezt keresi, intim, kedves és elragadó annak, aki e kétarcú világ: víz és hegy felé táruló varázsát kívánja...” [10]

—Szerencse, hogy ez az építészeti magatartás került előtérbe az étterem 2020-ban tervezett teljes körű felújítása és műemléki helyreállítása során is. Az épület ugyanis az 1962-es elkészültét követően, a későbbiekben több funkcionális átalakításon esett át, és a különböző üzemeltetők, különösen 1990 után, a saját igényük szerint formálták a válaszfalakat és a részleteket. Feltételezhetően forráshiány miatt megmaradt az épület eredeti eternit hűtlámlémez fedése, és a ház szerkezeti rendszere sem változott, így – hányatott sorsa ellenére is – a ház mindvégig idézte az 1962-es tömegformálását. Badacsonytomaj Város

06
07

Önkormányzata 2020-ban nyílt közbeszerzési pályázatot hirdetett az elmúlt évtizedek alatt szinte a felismerhetetlenségig átalakított, megrongált épület teljes körű felújításának, korszerűsítésének tervezésére. A hosszas pénzügyi vizsgálatokkal terhelt előkészítő munka és kivitelezőváltás után végül a Stachó Balázs András építész által vezetett ABC Group Kft. és munkatársai kezébe került a feladat. A megújulás szakszerűsége mindenekelőtt az épület építészeti karakterében figyelhető meg. Olyan építészeti magatartást követtek a tervezés során, amely az értékeket a maguk helyén kezeli, és úgy tud hozzányúlni az eredeti épülethez, hogy a ház emberibbé, élőbbé, dinamikusabbá válik. Nem fordít hátat a meglévő adottságoknak, a modern épület architektúrájának, hanem megértve és elfogadva azt, a meglévő formákból kiindulva vezeti le az átalakítás építészeti logikáját. Megteremtve a folytonosságát, ezáltal a múltban rejlő értékek és a modern építészet harmonikus egységét. A beruházói és tervezői szándék a teljes, eredeti építéskori térkapcsolatok, tömeg és homlokzati megjelenés visszaállításával, a későbbi hozzáépítések és változtatások bontásával számolt. Az átalakítás során az eredeti tervek felhasználásával újra kibontották a nagy üveghomlokzatokat, és láthatóvá tették a lábakra állított hatalmas konzolos szerkezetet. Megőrizték az épület eredeti építészeti koncepcióját és műemléki értékeit, modern megjelenését. Az 1985-ben tervezett külső lépcsőket elbontották, így az emelet megközelítését biztosító lépcső az eredeti helyére került vissza az épületben. Mértéktartó módon, finoman átgondolt részletekkel egészítették ki a mai igényeknek megfelelő funkciókat, melyek szerencsésen növelik a belső terek eleganciáját, átláthatóságát. Az alsó szinten információs irodát, illetve a turisták fogadására alkalmas közösségi teret hoztak létre, a felső szinten pedig étterem működik majd továbbra is.

— Sajnos a műemléki felújítás végét Stachó Balázs András vezető tervező már nem érthette meg, és a kivitelezés befejező hajrájában a Masszi Építésszirtroda irányította a munkálatokat. Bizonyos részletekben – mint a nagy üvegfelületek osztása, a homlokzati üvegkorlát befogása – kénytelenek voltak módosítani a felújítási terveket és csökkentett programmal összedolgozni azokat. A kivitelezés végül 2024 márciusában fejeződött be. A munkálatok eredményeként funkcionálisan és formailag is egységes, igényes épületként születhetett újjá a Tátika, példaszerűen megoldva a kitűzött feladatot. John Lautner (1911–1994) szavai szerint megőrizve és újra létrehozva „...a szabad, gyönyörű építészetet, amely az egyéniséget, az embereket szolgálja, hogy minden nappal gyarapodjon a szépség és az öröm az életben”.

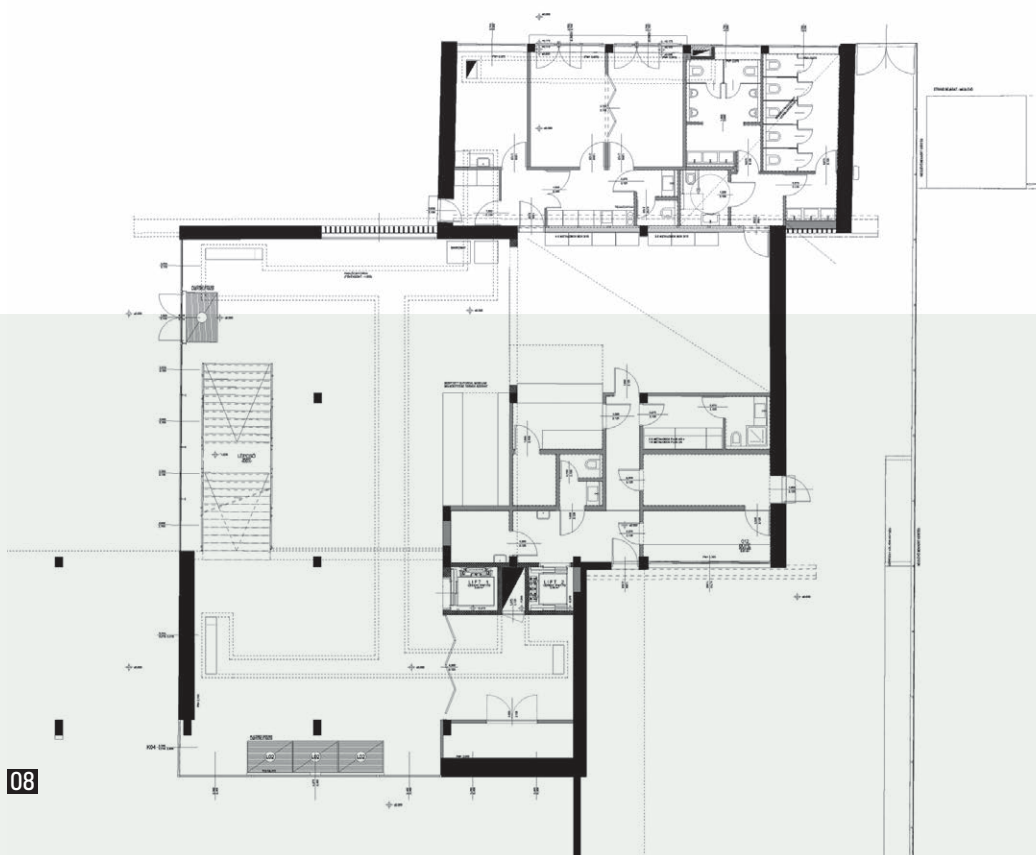
ÉPÍTETŐ: Badacsonytomaj Város Önkormányzata | ÉPÍTÉSZET: Stachó Balázs András, Stachó Balázs Andrásné ABC Group Kft. | TARTÓSZERKEZETEK: Kovács István | INSTALLÁCIÓS ÉPÜLETGÉPÉSZET: Bujtár Gábor | ÉPÜLETVILLAMOSSÁG: Barabás | REHABILITÁCIÓS KÖRNYEZETTERVEZŐ: Sipos Zsolt | TŰZVÉDELEM: Szöllősi Levente | LIFT: Déri László | KERTÉSZET: Neogrády Judit | MŰEMLÉKI SZAKÉRTŐ: Máté Zsuzsanna | KONYHATECHNOLÓGIA: Kaszab Piroska | BELSŐÉPÍTÉSZET: Szenes István

*A megújulás
szakszerűsége
mindenekelőtt
az épület építészeti
karakterében
figyelhető meg*

07

- 06 Az átalakítás során láthatóvá tették a lábakra állított hatalmas konzolos szerkezetet
- 07 Megőrizték az épület eredeti építészeti koncepcióját és műemléki értékeit, modern megjelenését
- 08 Tervezett földszinti átalakítás

08

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Zöldi, Anna: „Hosszú hatvanas évek – modern magyar építészetről Bécsben”, *Építészfórum*, 2017-04-18, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/hosszu-hatvanas-evek-modern-magyar-epiteszetrol-becsben>> [utolsó belépés: 2024-08-22].
- [2] Dr Winkler, Gábor – Szabó, Péter: *Építészettörténet, A „modern utáni” – posztmodern építészet*, hozzáférhető: <<http://arc.sze.hu/eptorteal/>> [utolsó belépés: 2024-08-22].
- [3] Valkay, Zoltán: „Plasztikus építészet, avagy építész-szobrok »üveggyöngy játéka«” [A kishegyesi CAMPUS 2001 építészeti táborban 2001 július 3-án elhangzott előadás kivonata], 2001.
- [4] Zöldi, Anna: „Hosszú hatvanas évek – modern magyar építészetről Bécsben”, *Építészfórum*, 2017-04-18, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/hosszu-hatvanas-evek-modern-magyar-epiteszetrol-becsben>> [utolsó belépés: 2024-08-22].
- [5] Wettstein, Domonkos: *Balatoni építészet*, Tarsoly Kiadó, 2022.
- [6] Bérczes, István – Farkas, Tibor – Kisléghy-Nagy, István – Polónyi, Károly: „Beszámoló a Balatonkörnyék fejlesztéséről”, *Új Magyar Építőművészet*, Vol 9, No 6 (1960), pp 15.
- [7] Galambos, Ferenc – Lombár, Pál – Péczely, Béla – Sedlmayr, János – Sedlmayr, Jánosné – Simányi, Frigyes: *Balatonvidék műemlékállományának megállapítása*, 1958.
- [8] Wettstein, Domonkos: *Balatoni építészet*, Tarsoly Kiadó, 2022, p 125.
- [9] Bérczes, István – Farkas, Tibor – Kisléghy-Nagy, István – Polónyi, Károly: „Beszámoló a Balatonkörnyék fejlesztéséről”, *Új Magyar Építőművészet*, Vol 9, No 6 (1960), pp 15.
- [10] Dr Langer, L: „A nyári vendéglátás”, *Képes Magyarország*, 1962-05-01, p 13.